

HANGUL ALIFBOSINING YARATILISHI VA UNING TIL TARAQQIYOTIDAGI AHAMIYATI

Xamrayeva Zuxra Nasriddin qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Sharq filologiyasi fakulteti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada koreys yozuvi — hangul alifbosining yaratilish tarixi, uning ilmiy-fonetik asoslari va koreys tili taraqqiyotidagi o'rnini koreys filologiyasi nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. XV asrda qirol Sejong tashabbusi bilan yaratilgan bu yozuv tizimi nafaqat Koreya xalqining savodxonligini tubdan oshirishga xizmat qilgan, balki dunyo tilshunosligida “featural” (xususiyatga asoslangan) yozuv tizimi namunasi sifatida alohida o'rin egallagan. Maqolada hangul yaratilishidan oldingi til vaziyati, alifboning yaratilish jarayoni, uning grafik-fonetik tuzilish tamoyillari, tarixiy taqdiri (qarshilik, ta'qib va qayta tiklanish) hamda zamonaviy davrdagi ahamiyati izchil yoritiladi.

Kalit so'zlar: hangul, Hunminjeongeum, qirol Sejong, koreys tili, fonetik yozuv, featural yozuv tizimi, savodxonlik, hanja, koreys filologiyasi.

Annotation. This article analyses, from the standpoint of Korean philology, the history of the creation of the Korean script — Hangul, its scientific-phonetic foundations, and its role in the development of the Korean language. Created at the initiative of King Sejong in the 15th century, this writing system radically increased literacy among the Korean people and occupies a special place in world linguistics as an example of a “featural” writing system. The article consistently examines the linguistic situation before Hangul's creation, the process of its creation, its graphic-phonetic design principles, its historical fate (resistance, persecution, and revival), and its significance in the modern era.

Key words: Hangul, Hunminjeongeum, King Sejong, Korean language, phonetic writing, featural writing system, literacy, hanja, Korean philology.

Til insoniyat tafakkurining eng muhim ifoda vositasi bo'lib, har bir xalqning yozuv tizimi shu xalqning madaniy-tarixiy taraqqiyotini aks ettiruvchi noyob hodisadir. Dunyo yozuv tizimlari, qoida tariqasida, uzoq asrlar mobaynida tabiiy yo'l bilan, ko'plab xalqlar va davrlar ishtirokida tasodifiy shakllangan. Biroq koreys yozuvi — hangul (한글) — bu borada alohida o'rin tutadi: u aniq tarixiy sana, aniq yaratuvchi va aniq maqsad bilan, ongli ravishda loyihalashtirilgan dunyodagi yagona yirik yozuv tizimlaridan biri hisoblanadi¹.

XV asrning birinchi yarmida Joseon sulolasi hukmdori qirol Sejong tashabbusi bilan yaratilgan ushbu alifbo nafaqat koreys xalqining savodxonlik darajasini tubdan o'zgartirdi, balki jahon tilshunosligida fonetik tahlil va yozuv nazariyasi nuqtayi nazaridan ham alohida qiziqish uyg'otadigan hodisaga aylandi. Hangul harflarining shakli sof shartli (arbitrar) belgi emas, balki tovush talaffuzi paytida nutq a'zolarining egallagan holatini bevosita aks ettiradi — bu xususiyat uni dunyodagi boshqa yozuv tizimlaridan tubdan farqlaydi va u ilmiy adabiyotda “featural” (xususiyatga asoslangan) yozuv tizimi sifatida tasniflanadi².

Koreys filologiyasi nuqtayi nazaridan hangulning yaratilish tarixi, uning tuzilish tamoyillari va keyingi taqdiri markaziy o'rganish mavzularidan biri hisoblanadi, chunki bu alifbo orqali koreys tilining o'ziga xos fonologik va grammatik xususiyatlari yozma shaklda naqadar izchil va aniq ifodalanganini ko'rish mumkin. Shu bilan birga, hangul tarixi til siyosati, ijtimoiy tabaqalanish va milliy o'zlik masalalari bilan chambarchas bog'liq holda rivojlangan, bu esa uni nafaqat tilshunoslik, balki ijtimoiy-madaniy tadqiqotlar uchun ham qiziqarli ob'ekt qiladi.

¹Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

²Featural writing system. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Featural_writing_system

Mazkur maqolaning maqsadi — hangul alifbosining yaratilishigacha bo‘lgan til vaziyatini, uning yaratilish jarayoni va ilmiy-fonetik asoslarini, tarixiy taqdirini, shuningdek zamonaviy til taraqqiyoti va jahon tilshunosligidagi ahamiyatini izchil tahlil qilishdan iborat.

1. HANGUL YARATILISHIDAN OLDINGI TIL VAZIYATI

Hangul yaratilishidan oldin koreys xalqi o‘z tilini yozma shaklda ifodalash uchun qadimdan xitoy ieroglif yozuvi — hanjadan foydalanib kelgan³. Hanja koreys yarimoroliga qadim zamonlardan kirib kelgan va uzoq davr mobaynida rasmiy hujjatlar, ilmiy risolalar va adabiy asarlar yaratishning yagona vositasi bo‘lib xizmat qilgan.

Biroq hanja tizimi koreys tilini ifodalash uchun tipologik jihatdan tubdan mos kelmaydigan edi. Xitoy tili va koreys tili struktura jihatidan butunlay farqli tillar hisoblanadi: klassik xitoy tilida ega — kesim — to‘ldiruvchi (SVO) so‘z tartibi qo‘llanilgan bo‘lsa, o‘rta asr koreys tilida ega — to‘ldiruvchi — kesim (SOV) tartibi amal qilgan⁴. Bundan tashqari, koreys tili agglyutinatив til turkumiga mansub bo‘lib, grammatik ma’nolar ko‘plab qo‘shimchalar yordamida ifodalanadi, xitoy tili esa bunday morfologik boylikka ega emas. Natijada hanja yordamida koreys tilining grammatik shakllarini, fe‘l tuslanishini va kelishik munosabatlarini aniq aks ettirish amalda imkonsiz edi; koreys talaffuzi va fikrlari faqat bilvosita, taxminiy tarzda ifodalanishi mumkin edi⁵.

Hanjaning ushbu kamchiliklarini bartaraf etish maqsadida koreys olimlari “Idu” yozuvi va uning ko‘rinishlari (jumladan, “Hyangch’al”)ni ishlab chiqqan edilar — bu tizimlar xitoy ieroglieflaridan koreys tilining ba’zi grammatik unsurlarini ifodalashda foydalanish imkonini bergan. Biroq tilshunolar bu tizimlarni murakkab va talqin

³History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

⁴History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

⁵History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

qilish qiyin deb baholaganlar, shu sababli ular keng savodxonlikni ta'minlash uchun amaliy jihatdan foydasiz bo'lib qolgan⁶. Hanja asosan rasmiy yozuvlar va adabiy asarlar uchun, Idu esa kotiblik hujjatlari va bitimlar uchun ishlatilgan.

Minglab murakkab ieroglifni yodlash talab etilgani bois, hanja savodxonligi amalda faqat aristokratiya va amaldorlar tabaqasi uchun ochiq imkoniyat bo'lib qolgan; oddiy xalq vakillari esa o'z fikr-mulohazalarini yozma shaklda ifodalash, hatto amaldorlarga arz-shikoyat yo'llash imkoniyatidan ham deyarli mahrum edilar⁷. Aynan mana shu keng tarqalgan savodsizlik muammosi va undan kelib chiqadigan ijtimoiy adolatsizlik qirol Sejongni yangi, soddaroq va koreys tiliga mos yozuv tizimini yaratish g'oyasiga undagan asosiy omil bo'lgan.

2. QIROL SEJONG VA HUNMINJEONGEUM LOYIHASI (1443–1446)

Joseon sulolasining to'rtinchi hukmdori sifatida 1418–1450-yillar mobaynida taxtni boshqargan qirol Sejong davri koreys ilm-fani va madaniyatining “oltin davri” sifatida tarixga kirgan. Uning hukmronligi davrida astronomiya, tibbiyot, dehqonchilik va harbiy texnologiyalar sohalarida ko'plab muhim islohotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, uning eng buyuk va uzoq muddatli merosi sifatida koreys milliy yozuvini yaratishi tilga olinadi.

1443-yilning 12-oyida (mil. taxminan 1443-yil 30-dekabr — 1444-yil 28-yanvar oralig'ida) Sejong saroyiga yangi yozuv tizimi — keyinchalik “Hunminjeongeum” (訓民正音, “xalqni o'qitish uchun to'g'ri tovushlar”) nomi bilan mashhur bo'lgan alifbo, ko'p ehtimol allaqachon deyarli yakunlangan shaklda taqdim etilgan⁸. Sejong yilnomalarining (Sejong sillok) 102-jildida 1443-yil 30-dekabr sanasi bilan qirolning shaxsan 28 ta yangi harf yaratganligi haqida rasmiy yozuv saqlanib qolgan.

⁶History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

⁷The spirit and principles behind Hangeul's creation. Korean Cultural Center New York, 2024. — <https://www.koreanculture.org/gallery-korea/2024/04/07/hangeul>

⁸Hunminjeongeum. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — <https://en.wikipedia.org/wiki/Hunminjeongeum>

Loyihaning yaratilish jarayoni haqida tarixiy manbalarda juda kam ma'lumot saqlanib qolgan, shu sababli ishning aniq qachon boshlanganligi va qanday kechganligi noma'lum; ko'pchilik tadqiqotchilar Sejong bu ishni yashirin tarzda olib borgan bo'lishi mumkinligini taxmin qiladi⁹. Tadqiqotchilarning katta qismi Sejongning alifbo yaratilishida shaxsan sezilarli darajada ishtirok etganligini ta'kidlaydi, ozchilik tadqiqotchilar esa uni yagona muallif deb hisoblaydi¹⁰. Loyihaning yashirin tutilganligi, ko'pchilik olimlarning fikricha, keyinchalik yuzaga keladigan konservativ qarshilikni oldindan bilgan holda amalga oshirilgan ehtiyot chorasi bo'lgan.

Yangi yozuv tizimi e'lon qilingandan so'ng, uni amaliyotga tatbiq etish va rasmiy hujjatlashtirish bo'yicha qo'shimcha ish olib borilgan: Sejong "Önmunch'öng" (Xalq yozuvi idorasi) tashkilotini tuzgan, bu idora alifboni qo'llash va unga oid rasmiy hujjatlarni ishlab chiqish bilan shug'ullangan¹¹. Nihoyat, 1446-yilning 9-oyida Hunminjeongeum matni va unga sherik "Hunminjeongeum Haerye" (tushuntirish va namunalar bilan) rasmiy ravishda e'lon qilingan¹².

Hunminjeongeum matni qirol Sejongning shaxsan yozgan mashhur kirish so'zi bilan boshlanadi: unda u mamlakat tilining tovushlari xitoy tovushlaridan farqli ekanligini, shu sababli oddiy xalq o'z fikrlarini yozma shaklda ifodalash imkoniyatidan mahrum bo'lib kelayotganini ta'kidlab, shuning uchun yangi yigirma sakkiz harfni yaratganini va ularni barcha kishilar kundalik hayotda qulaylik bilan ishlatishini istaganini bildiradi¹³.

Loyihaning asosiy ijrochilari masalasida tilshunoslar orasida hamon bahs-munozaralar davom etmoqda. Hozirgi kunda amalda bo'lgan koreys tili va adabiyoti

⁹Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

¹⁰Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

¹¹History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

¹²Hunminjeongeum. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — <https://en.wikipedia.org/wiki/Hunminjeongeum>

¹³History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

darsliklarida ham Hunminjeongeumning muallifi borasida turlicha talqinlar uchratish mumkin: ba'zi darsliklar qirol Sejongni yagona ixtirochi sifatida ko'rsatsa, boshqalari uni "Jiphyeonjeon" (Donishmandlar saroyi) olimlari bilan hamkorlikda amalga oshirilgan loyiha sifatida talqin qiladi¹⁴. Bunday tafovutlar rasmiy ta'lim tizimida ham muayyan chalkashliklarni keltirib chiqarmoqda, shu sababli mavzu hozirgi kungacha koreys tilshunosligida dolzarbligini yo'qotmagan.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, hangulning yaratilish tamoyillarini batafsil tushuntirib bergan yagona tarixiy hujjat — "Hunminjeongeum Haerye" — uzoq vaqt yo'qolgan hisoblangan va faqat XX asrning o'rtalarida qayta kashf etilgan; shu sababli undan oldin alifboning kelib chiqishi haqida ko'plab faraziy va ba'zan asossiz nazariyalar mavjud bo'lgan¹⁵.

3. HANGUL ALIFBOSINING ILMIY-FONETIK ASOSLARI

Hangulni dunyo yozuv tizimlari orasida alohida ajratib turadigan eng muhim xususiyat shundaki, uning harflari shakli sof shartli (arbitrar) belgilar emas, balki tovushni talaffuz qilish vaqtida nutq a'zolarining egallagan holatini bevosita aks ettiradi. Ingliz tilshunosi Jeffri Sempson 1985-yilda nashr etilgan asarida aynan mana shu xususiyatni asos qilib olib, hangul uchun "featural" (xususiyatga asoslangan) yozuv tizimi atamasini ilmiy muomalaga kiritgan¹⁶. Featural yozuv tizimida harf shakli nafaqat tovushning o'zini, balki uning fonologik xususiyatlarini — talaffuz o'rni va usulini — ham vizual tarzda ifodalaydi; bu esa hangulni hozirgacha keng qo'llanilayotgan yagona to'liq featural alifboga aylantiradi.

¹⁴Hunminjeongeumning haqiqiy ixtirochisi bo'yicha bahslar tahlili (Analysis of the Debate Surrounding the Inventor of Hunminjeongeum). Kyungnam University, ilmiy maqola. — <https://www.kyungnam.ac.kr/bbs/human/815/55076/download.do>

¹⁵Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

¹⁶Featural writing system. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Featural_writing_system

“Hunminjeongeum Haerye” tushuntirish matniga ko‘ra, undosh harflarning asosiy shakllari nutq a‘zolarining tovush chiqarish vaqtidagi holatini ko‘chirma (ikonik) tarzda aks ettiradi¹⁷. Jumladan:

- ㄱ harfi til ildizining yumshoq tanglay tomon ko‘tarilib, havo yo‘lini to‘sib qo‘yishini ifodalaydi (til orqa, ya’ni velar undoshlarga xos artikulyatsiya);
- ㅋ harfi til uchining yuqori milkka tegib turishini bildiradi (til oldi, alveolyar undoshlarga xos holat);
- ㆁ harfi yopiq lablar shaklini kvadrat ko‘rinishda aks ettiradi (lab, bilabial undoshlarga xos artikulyatsiya);
- ㄴ harfi old tishlarning ko‘rinishini ifodalaydi (sirg‘aluvchi, sibilant undoshlarga xos belgi)¹⁸.

Ushbu beshta asosiy grafik shakl mos ravishda beshta artikulyatsion guruhga — tomoq (guttural), til (lingual), lab (labial), tish (dental) va bo‘g‘iz (glottal) tovushlariga — bog‘langan¹⁹. Qolgan undosh harflar esa ushbu asosiy shakllarga qo‘shimcha chiziqlar qo‘shish yo‘li bilan, “kuchaytirilgan” yoki “qattiqlashtirilgan” tovushlarni izchil tarzda ifodalash uchun hosil qilingan. Bunday yondashuv natijasida bir xil talaffuz o‘rniga ega undoshlar grafik jihatdan ham o‘xshash shaklga ega bo‘lib, bu alifboni o‘rganishni sezilarli darajada osonlashtirgan.

Unli harflar tizimi esa boshqacha — falsafiy-kosmologik — asosga, xususan, konfutsiycha “osmon, yer, inson” uchligi va “yin-yang” (qorong‘u-yorug‘, sokin-faol) tamoyiliga tayanadi²⁰. Uchta asosiy grafik unsur — nuqta (osmonni ifodalovchi), gorizontaal chiziq (yerni ifodalovchi) va vertikal chiziq (insonni ifodalovchi) — turli

¹⁷Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

¹⁸Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

¹⁹Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

²⁰Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

kombinatsiyalari orqali barcha qolgan unli tovushlar hosil qilinadi. Diqqatga sazovor jihati shundaki, koreys tilidagi unlilar uyg'unligi (vowel harmony) tamoyili, ya'ni "yorug'" va "qorong'u" unlilarning bir morfema ichida birga kelish-kelmaslik qonuniyati, aynan mana shu grafik tuzilish darajasida ham aks etgan²¹.

Zamonaviy hangul yozuvida 14 asosiy undosh va 10 asosiy unli, jami 24 harf (jamo) qo'llaniladi; ularning turli kombinatsiyalari natijasida yana 27 qo'shimcha harf hosil bo'lib, umumiy hisobda 51 ta yozuv belgisi ishlatiladi²². Harflar lotin yoki kirill alifbosidagi kabi chiziq bo'ylab ketma-ket emas, balki bo'g'in bloklari (syllable blocks) shaklida joylashtiriladi — bu xususiyat hangulni alifbo va bo'g'in yozuvi (syllabary) belgilarini birlashtirgan o'ziga xos gibrid tizimga aylantiradi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, hangulning featural tabiati borasida zamonaviy tilshunoslar orasida hamon ilmiy bahs-munozaralar davom etmoqda. Jumladan, Jon DeFransis 1989-yilda nashr etilgan asarida Sempsonning featural tasnifini tanqid qilib, hangul koreys tilining barcha fonologik xususiyatlarini yetarlicha aks ettirmasligini, shuningdek alifbodan amaliyotda foydalanuvchi ko'pchilik kishilar bu fonetik tamoyillarni ongli ravishda anglamasligini ta'kidlagan²³. Boshqa tomondan, Chin-Voo Kim 1997-yilda nashr etilgan asarida DeFransisning dalillariga qarshi chiqib, uning koreys tili fonologik xususiyatlarini hisoblash usulini noto'g'ri deb baholagan²⁴. Shunga qaramay, hangulning yaratilish jarayonida amalga oshirilgan fonetik tahlilning chuqurligi va tizimliliigi jahon yozuv tizimlari tarixida deyarli tengsiz hodisa sifatida baholanmoqda.

4. HANGULNING TARIXIY TAQDIRI: QARSHILIK, TA'QIB VA QAYTA TIKLANISH

²¹Origin of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul

²²Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — <https://en.wikipedia.org/wiki/Hangul>

²³Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — <https://en.wikipedia.org/wiki/Hangul>

²⁴Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — <https://en.wikipedia.org/wiki/Hangul>

Hangulning yaratilishi saroy ichida bir ovozdan qo'llab-quvvatlanmagan. Konfutsiy an'analariga sodiq amaldor-olimlar yangi yozuvni xitoy madaniyatidan keskin chetga chiqish sifatida baholab, uni rasmiy muomalada qo'llashga qat'iy qarshi chiqishgan²⁵. Zamonaviy tarixchilarning fikricha, bu qarshilikning yana bir, yashirin sababi — hanja savodxonligi o'shanda nufuzli ijtimoiy maqom belgisi hisoblanganligi, ommaviy savodxonlikning kengayishi esa elita vakillarining ijtimoiy ustunligiga tahdid solishi mumkinligi haqidagi xavotirlar bo'lgan²⁶.

Natijada, XV asr davomida hangul asosan poytaxt Seul atrofida, qirol oilasiga yaqin doiralarda cheklangan tarzda qo'llanilgan, rasmiy ilmiy va davlat ishlarida esa hanja hukmronligini davom ettirgan. Qirol Sejongning o'zi hangulni amaliyotga tatbiq etish uchun turli choralarni ko'rgan — jumladan, amaldorlarni nazorat qiluvchi idoralarga hangul tilida yozilgan hujjatlar yuborib, ularni bu yozuvni o'rganishga undagan — biroq bu choralar uzoq muddatli, izchil samara bermagan²⁷.

1504-yilda, qirol Yeonsangun davrida vaziyat yanada keskinlashdi: hokimiyatga qarshi tanqidiy materiallar aynan hangul yozuvida tarqatilgani ma'lum bo'lgach, qirol hangul savodli barcha shaxslarning ro'yxatini tuzishni buyurgan va mavjud hangul kitoblarini yondirib yuborishni amr etgan; 1506-yilga kelib esa "Önmunch'öng" idorasi butunlay tarqatib yuborilgan²⁸. Bu voqea hangul tarixidagi eng og'ir tazyiq davrlaridan biri sifatida qayd etilgan.

Shunga qaramay, hangul xalq orasida, ayniqsa ayollar va saroy ayollari, diniy (asosan buddist) matnlar tarjimonlari va xat-yozishmalar mualliflari orasida foydalanishni davom ettirgan. XVI asrga kelib hangul poytaxtdan tashqarida ham

²⁵History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

²⁶History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

²⁷History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

²⁸History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

tabiiy tarzda tarqalishni boshlagan, biroq nashr etilgan asarlarning sezilarli qismi hamon hanja yoki aralash yozuvda chop etilgan.

XX asrning birinchi yarmida, Yaponiya mustamlakachiligi davrida (1910–1945) hangulga nisbatan tazyiq yana kuchaygan: 1938-yilda koreys tilidan ommaviy joylarda foydalanish va uni maktablarda o‘qitish rasman cheklab qo‘yilgan²⁹. Aynan mana shu og‘ir davrda hangul koreys milliy o‘zligini saqlash va mustaqillik kurashining muhim ramziy vositasiga aylangan; Koreys tili jamiyati (Korean Language Society) faollari mustamlaka ma‘muriyati tomonidan ta‘qib qilingan va qamoqqa olingan.

1945-yilda Koreya mustamlakachilikdan ozod bo‘lgan vaqtda mamlakatdagi savodxonlik darajasi ayrim tadqiqotchilarning hisob-kitobiga ko‘ra taxminan 22 foizni tashkil etgan, biroq keyingi o‘n yilliklarda bu ko‘rsatkich keskin o‘sgan: 1948-yilga kelib 59 foizga, 1958-yilga kelib esa 96 foizga yetgan. Tadqiqotchilar bu g‘ayrioddiy tezkor o‘sishni bevosita hangul yozuvining soddaligi va o‘zlashtirish uchun qulayligi bilan bog‘laydilar³⁰.

Mustaqillikdan keyingi davrda hanja bilan hangul nisbati borasida munozaralar davom etgan: 1948-yilda “Hangul qo‘llanilishi to‘g‘risida”gi qonun qabul qilingan bo‘lsa-da, 1950-yilda boshlang‘ich maktablarda hanja o‘qitilishi qayta yo‘lga qo‘yilgan; 1969-yilda hukumat maktablarda hanja o‘qitilishini taqiqlagan bo‘lsa, 1974-yilda bu qaror qayta ko‘rib chiqilgan³¹. Shimoliy Koreyada esa vaziyat boshqacha kechgan: 1949-yilda mamlakat aralash yozuvdan rasman butunlay voz kechgan³².

²⁹History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

³⁰History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

³¹History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

³²History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

Hozirgi kunda hangul Janubiy va Shimoliy Koreyada, shuningdek Xitoydagi koreys diasporasi orasida yagona rasmiy yozuv tizimi hisoblanadi; u, shuningdek, Jeju tilini va cheklangan darajada Indoneziyaning Sulavesi orolidagi Cia-Cia tilini yozish uchun ham qo'llaniladi³³. Har yili 9-oktyabr kuni nishonlanadigan "Hangul kuni" 1443-yilda yaratilgan ushbu noyob yozuv tizimining tarixiy va madaniy ahamiyatini eslatib turadi³⁴.

5. HANGULNING ZAMONAVIY TIL TARAQQIYOTI VA JAHON TILSHUNOSLIGIDAGI AHAMIYATI

Hangulning yaratilishi va keng tarqalishi Koreyada savodxonlik darajasini tubdan o'zgartirgan tarixiy voqea sifatida baholanadi. Hozirgi kunda Janubiy Koreya dunyodagi eng yuqori savodxonlik ko'rsatkichiga ega davlatlar qatorida turadi, ko'plab tadqiqotchilar bu yutuqni bevosita hangul yozuvining soddaligi, mantiqiyligi va fonetik aniqligi bilan bog'laydi.

Qirol Sejongning savodxonlikka qo'shgan ulkan hissasini e'tirof etib, YuNESKO 1989-yildan boshlab Janubiy Koreya hukumati moliyaviy ko'magi asosida "Qirol Sejong savodxonlik mukofoti" (UNESCO King Sejong Literacy Prize)ni ta'sis etgan³⁵. Bu mukofot, boshqa YuNESKO savodxonlik mukofotlaridan farqli o'laroq, ona tilida savodxonlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratadi va har yili dunyo bo'ylab bu sohada sezilarli yutuqlarga erishgan tashkilot yoki dasturlarga taqdim etiladi³⁶. Mukofotning aynan qirol Sejong nomi bilan atalishi hangulning nafaqat koreys, balki umumjahon savodxonlik tarixidagi ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

³³History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

³⁴Celebrating literacy: 2024 UNESCO King Sejong laureate on cultural visit to Korea. UNESCO, 2024. — <https://www.unesco.org/en/articles/celebrating-literacy-2024-unesco-king-sejong-laureate-cultural-visit-korea>

³⁵UNESCO King Sejong Literacy Prize. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO_King_Sejong_Literacy_Prize

³⁶UNESCO King Sejong Literacy Prize. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO_King_Sejong_Literacy_Prize

Tilshunoslik nazariyasi nuqtayi nazaridan hangul fonetika va grafemika (yozuv nazariyasi) bo'yicha ilmiy tadqiqotlarning qiymatli manbasiga aylangan. Uning featural xususiyati orqali tilshunoslar yozuv tizimlarining til tovush tizimini qanchalik aniq va izchil aks ettira olishi mumkinligini o'rganishda noyob amaliy model sifatida foydalanadilar. Bundan tashqari, hangulning rivojlanish tarixi — til siyosati, savodxonlik va milliy o'zlik o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni o'rganishda ham qiziqarli amaliy namuna hisoblanadi: bir xil yozuv tizimi turli siyosiy davrlarda goh ta'qib qilingan, goh milliy g'urur ramziga aylangan.

Koreys filologiyasi nuqtayi nazaridan hangulni chuqur o'rganish nafaqat tarixiy-madaniy ahamiyatga ega, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi: zamonaviy koreys tilini o'qitish, tarjima qilish, leksikografiya va matn tahlili qilishning barcha bosqichlari aynan shu yozuv tizimi orqali amalga oshiriladi. Shimoliy va Janubiy Koreya orasidagi orfografik farqlar — masalan, juft (kuchaytirilgan) undoshlarning nomlanishi va tartiblanishidagi tafovutlar — ham aynan hangul tizimi negizida tahlil qilinadi³⁷. Shu bilan birga, hangulning kompyuter texnologiyalari va raqamli muhitga moslashtirilishi zamonaviy koreys tilshunosligining yana bir dolzarb yo'nalishini tashkil etadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, "Hangul" alifbosining yaratilishi insoniyat yozuv tarixida nodir hodisa hisoblanadi: bu yagona yirik yozuv tizimi bo'lib, uning yaratuvchisi, aniq yaratilish sanasi va aniq yaratilish maqsadi tarixiy hujjatlarda batafsil qayd etilgan, shu bilan birga uning grafik tuzilishi chuqur fonetik va falsafiy tahlilga asoslangan. Qirol Sejong tashabbusi bilan 1443–1446-yillar mobaynida yaratilgan ushbu alifbo dastlab saroy ichida jiddiy ijtimoiy qarshilikka, ba'zan esa ochiq ta'qiblarga uchragan bo'lsa-da, asrlar davomida koreys xalqining milliy o'zligi, madaniyati va savodxonligining asosiy tayanchiga aylandi.

³⁷History of Hangul. Wikipedia, The Free Encyclopedia. — https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul

Maqolada ko'rib chiqilgan tarixiy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, hangulning taqdiri faqat tilshunoslik hodisasi emas, balki ijtimoiy-siyosiy kurashlar, milliy o'zlik va mustamlakachilikka qarshilik tarixi bilan chambarchas bog'liq holda kechgan. 1504-yildagi ta'qiblardan tortib, XX asr boshidagi mustamlaka davridagi cheklovlargacha, hangul bir necha bor jiddiy sinovlardan o'tdi, biroq har safar xalq orasida o'z mavqeini qayta tikladi va, nihoyat, to'liq rasmiy maqomga ega bo'ldi.

Koreys filologiyasi nuqtayi nazaridan hangul nafaqat tarixiy yodgorlik, balki tilshunoslik nazariyasi uchun ham boy material manbasi hisoblanadi: u featural yozuv tizimi namunasi sifatida dunyo tilshunosligida alohida o'rin tutadi va hozirgacha tilshunoslar orasida ilmiy bahs-munozaralarga sabab bo'lib kelmoqda. Hangulning yaratilish tarixi va tamoyillarini chuqur o'rganish koreys tilini, uning yozma madaniyatini va umuman Sharqiy Osiyo mintaqasidagi til siyosatini tushunish uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, kelajakda ham koreys filologiyasi sohasidagi tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolishi shubhasizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. History of Hangul // Wikipedia, The Free Encyclopedia. — URL: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Hangul (murojaat sanasi: 2026-yil iyun).
2. Hunminjeongeum // Wikipedia, The Free Encyclopedia. — URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hunminjeongeum>
3. Origin of Hangul // Wikipedia, The Free Encyclopedia. — URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Origin_of_Hangul
4. Hangul // Wikipedia, The Free Encyclopedia. — URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hangul>
5. Featural writing system // Wikipedia, The Free Encyclopedia. — URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Featural_writing_system
6. UNESCO King Sejong Literacy Prize // Wikipedia, The Free Encyclopedia. — URL: https://en.wikipedia.org/wiki/UNESCO_King_Sejong_Literacy_Prize

7. Celebrating literacy: 2024 UNESCO King Sejong laureate on cultural visit to Korea // UNESCO Official Website, 2024. — URL: <https://www.unesco.org/en/articles/celebrating-literacy-2024-unesco-king-sejong-laureate-cultural-visit-korea>
8. The spirit and principles behind Hangeul's creation // Korean Cultural Center New York, 2024. — URL: <https://www.koreanculture.org/gallery-korea/2024/04/07/hangeul>
9. Analysis of the Debate Surrounding the Inventor of Hunminjeongeum // Kyungnam University, ilmiy maqola. — URL: <https://www.kyungnam.ac.kr/bbs/human/815/55076/download.do>